

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКАОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ
ЧЕРЕЗ ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ПЕРЕДЧАСНОЇ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУESTIMATION OF POTENTIAL ECONOMIC LOSSES
THROUGH THE MAIN CAUSES OF PREMATURE MORTALITY
OF THE BLACK SEA ECONOMIC REGION

Проаналізовано абсолютні і відносні показники, що характеризують стан смертності в Україні та Причорноморському економічному регіоні за такими основними причинами смерті: хвороби системи кровообігу, новоутворення, зовнішні причини. Розраховано потенційні втрати в людино-роках для економіки Причорноморського економічного регіону від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через новоутворення, хвороби систем кровообігу, зовнішні причини смерті. Розраховано потенційні економічні втрати у вартісному виразі для економіки Причорноморського економічного регіону від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через новоутворення, хвороби системи кровообігу, зовнішні причини смерті. Узагальнено потенційні економічні втрати Причорноморського економічного регіону від основних причин (хвороб систем кровообігу, новоутворень, зовнішніх причин смерті) через передчасну смертність у віковій групі 16–59 років у структурі ВРП України. Запропоновано концептуальні рекомендації щодо зменшення рівня передчасної смертності від основних причин смерті в Україні, зокрема в Причорноморському економічному регіоні.

Ключові слова: Причорноморський економічний регіон, потенційні економічні втрати, причини передчасної смерті.

состояние смертности в Украине, в том числе в Причерноморском экономическом регионе, по основным причинам смерти: болезни системы кровообращения, новообразования, внешние причины. Рассчитаны потенциальные потери в человеко-годах для экономики Причерноморского экономического региона от преждевременной смертности в возрастной группе 16–59 лет из-за новообразований, болезней систем кровообращения, внешних причин смерти. Рассчитаны потенциальные экономические потери в стоимостном выражении для экономики Причерноморского экономического региона от преждевременной смертности в возрастной группе 16–59 лет из-за новообразований, болезней системы кровообращения, внешних причин смерти. Обобщены потенциальные экономические потери Причерноморского экономического региона от основных причин из-за преждевременной смертности в возрастной группе 16–59 лет в структуре ВРП Украины. Предложены концептуальные рекомендации по уменьшению уровня преждевременной смертности от основных причин смерти в Украине, в частности в Причерноморском экономическом регионе.

Ключевые слова: Причерноморский экономический регион, потенциальные экономические потери, причины преждевременной смерти.

УДК 314.17

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.72-35>**Заюков І.В.**

д.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
та адміністрування
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного
торгівельно-економічного університету

Zayukov Ivan

Vinnitsa Trade and Economic Institute
Kyiv National University
of Trade and Economics

Проанализированы абсолютные и относительные показатели, характеризующие

The relevance of the study lies in the growth of mortality rates in Ukraine, in particular in the Black Sea economic region. Thus, according to the main classes of causes of death, both in Ukraine and in the Black Sea economic region, the population dies from diseases of the circulatory system, tumors and external causes, which requires an assessment of relevant economic potential losses due to premature mortality. The aim of the study is to assess the potential economic losses due to the main causes of premature mortality of the Black Sea economic region. The problem of increasing mortality rates per 100,000 populations in Ukraine, in particular in the Black Sea economic region, has been identified. It was found that in Kherson and Odessa regions there are the most exceedances of mortality rates for the main reasons compared to the average values in Ukraine. Absolute and relative indicators characterizing the state of mortality in Ukraine and in the Black Sea economic region by the following main causes of death are analyzed: diseases of the circulatory system, neoplasms, external causes. Potential losses in man-years for the economy of the Black Sea economic region from premature mortality in the age group of 16–59 years due to tumors, diseases of the circulatory system, external causes of death are calculated. Potential economic losses in value terms for the economy of the Black Sea economic region from premature mortality in the age group of 16–59 years due to tumors, diseases of the circulatory system, external causes of death are calculated. Potential economic losses of the Black Sea economic region from the main causes (diseases of the circulatory system, neoplasms, external causes of death) due to premature mortality in the age group 16–59 years in the structure of the Gross Regional Product of Ukraine are generalized. Conceptual recommendations for reducing the rate of premature death from the main causes of death in Ukraine, in particular in the Black Sea economic region, are proposed. It is proposed to restore the system of medical examination of the population, to introduce medical social insurance.

Key words: Black Sea economic region, potential economic losses, causes of premature death.

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігається зростання коефіцієнтів смертності в Україні, зокрема у Причорноморському економічному регіоні. Так, у 2020 р. порівняно з 2014 р. коефі-

цієнти смертності на 100 тис осіб наявного населення зросли в Україні на 8,16% (з 1 470,4 особи в 2014 р. до 1 590,4 особи в 2020 р.). Станом на 01.01.2021 суб'єкти Причорноморського еконо-

мічного регіону мають значення відповідного коефіцієнта в Миколаївській області – 1 594,5 особи; в Одеській області – 1 467,7 особи; у Херсонській області – 1 666,8 особи [1]. За основними класами причин смерті найбільше як в Україні, так і по ПЕР помирає населення від хвороб системи кровообігу, новоутворень та зовнішніх причин, що вимагає оцінювання відповідних економічних потенційних утрат через передчасну смертність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми дослідження соціально-економічних чинників впливу на передчасну смертність населення ґрунтовно досліджено в працях провідних вітчизняних науковців, зокрема: В. Антонюк, М. Амосова, Г. Апанасенка, К. Безгіна, В. Геєця, І. Гнибіденка, С. Гринкевич, О. Грішнєвої, О. Дороніної, Ю. Кундієва, І. Курило, Н. Левчук, Е. Лібанової, О. Макарової, І. Новак, В. Онікієнка, О. Палій, С. Пирожкова, Н. Рингач, В. Семикіної, В. Стещенко, Л. Черенько, Л. Шаульської, Д. Шушпанова, Н. Якимової та багатьох інших.

У дослідженнях учених вітчизняної наукової школи (Е. Лібанова [2], В. Стещенко [3], С. Пирожков [4], О. Макарова [5], Н. Рингач [6] та ін.) запропоновано науково-методологічні підходи до оцінювання втрат трудового потенціалу України, зокрема населення працездатного віку.

Окрім того, вітчизняні науковці (Н. Галайко [7], О. Кравчук [7], Н. Корнійчук [8], О. Столярєнко [7], О. Чумак [9], О. Федоренко [9] та багато інших) досліджували демографічні проблеми в Україні, зокрема по Причорноморському економічному регіону, та їхній вплив на розвиток національної

економіки, якість життя населення та кадровий потенціал підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінювання потенційних економічних утрат через основні причини передчасної смертності населення Причорноморського економічного регіону (ПЕР).

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізуємо коефіцієнти смертності за окремими причинами смерті по ПЕР (станом на 01.01.2021) та порівняємо їх із даними по Україні в табл. 1.

Як свідчать дані табл. 1, найвищі коефіцієнти смертності по Україні на 100 тис населення, зокрема по ПЕР, спостерігаються за такими причинами, як: хвороби системи кровообігу, новоутворення, зовнішні причини, хвороби органів травлення і COVID-19. У цілому перевищення коефіцієнтів смертності по ПЕР, зокрема в Миколаївській, Одеській, Херсонській областях, порівняно із середнім значенням по Україні спостерігається за такими причинами смерті, як: деякі інфекційні та паразитарні хвороби – відповідно на 28,6%; 88,2%; 26,4%; хвороби органів травлення – відповідно на 7,32%; 7,0%; 13,7%.

За іншими причинами смерті спостерігається різна ситуація, наприклад по головній причині смертності – хвороби системи кровообігу перевищення спостерігається лише в Миколаївській області порівняно із середнім значенням по Україні на 3,8%, а Одеська і Херсонська області мають нижчі значення – відповідно на «мінус» 11,9% та «мінус» 5,5%. По новоутвореннях, навпаки, Миколаївська область має нижче значення порівняно із середнім значенням по Україні – на «мінус»

Таблиця 1

Аналіз коефіцієнтів смертності за окремими причинами смерті по ПЕР1

Причини смерті	Україна	ПЕР		
		Область		
		Миколаївська	Одеська	Херсонська
1. Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	17,8	22,9	33,5	22,5
2. Новоутворення	201,1	192,4	208,7	204,1
3. Ендокринні хвороби	6,1	3,1	7,2	4,5
4. Розлади психіки та поведінки	2,6	3,5	0,5	4
5. Хвороби нервової системи	11	10,2	14,8	19,9
6. Хвороби системи кровообігу	1052,1	1092,2	926,5	994
7. Хвороби органів дихання	41,9	53,4	38,2	57,2
8. Хвороби органів травлення	61,4	65,9	65,7	69,8
9. Хвороби сечостатевої системи	6,9	6	9,3	10,5
10. Природжені вади розвитку	2,5	2,7	2,5	2,2
11. Симптоми та відхилення від норми	48,9	17,2	14,8	141,8
12. Зовнішні причини смерті	74,7	74,2	79,6	96,3
13. COVID-19, вірус ідентифікований	55,2	44,5	59,5	31,5
14. COVID-19, вірус неідентифікований	1,6	1,4	–	–

Примітка 1 – коефіцієнти смертності розраховані на 100 тис наявного населення; перевищення значення показників по ПЕР порівняно з даними по Україні виділено сірим кольором.

Джерело: складено автором за даними [1]

4,3%, а Одеська і Херсонська області мають вищі значення – відповідно на 3,7%; 1,5%. Що стосується COVID-19 (ідентифікований вірус), то лише Одеська область має вище значення порівняно із середнім значенням по Україні – на 7,4%, а Миколаївська і Херсонська області, навпаки, мають нижче значення – відповідно на «мінус» 19,7% та «мінус» 43,1%. Далі проаналізуємо інформацію щодо кількісних і відносних показників смертності по ПЕР (табл. 2, дані на 01.01.2021).

Дані табл. 2 доводять, що на першому місці як в Україні, так і в ПЕР найбільше населення помирає від хвороби систем кровообігу – 408 163 особи (або 66,17%); новоутворень – 77 880 (або 12,62%); зовнішніх причин смерті – 28 635 (або 4,64%). Відповідно по ПЕР, зокрема в Миколаївській, Одеській, Херсонській областях померло: 12 168 осіб (2,98% померлих від цієї причини по Україні); 21 982 осіб (або 5,39%); 10 162 осіб (або 2,48%). Тобто серед усіх суб'єктів ПЕР від хвороби системи кровообігу найбільше помирають в Одеській області – 5,39%.

Висока передчасна смертність в Україні та ПЕР вимагає оцінювання потенційних економічних утрат. Розрахуємо потенційні економічні втрати (у людино-роках та вартісному виразі) через передчасну смертність осіб працездатного віку від основних причин смерті у віковій групі 16–59 років. Теоретико-методологічна база розрахунку базується на наукових працях відомих вітчизняних учених [2–6]. В основі розрахунку були використані такі показники: ВРП на душу населення 2019 р. [10]; індекси фізичного обсягу ВРП 2020 р. у цінах попереднього року [10]; рівень тіньової економіки України в 2020 р. [11]. З урахуванням наведених вище показників у 2020 р. потенційне ВРП України становитиме 4 963 543,10 млн грн; Миколаївської області – 109 941,92 млн грн; Одеської області – 245 534,34 млн грн; Херсонської області – 76 333,62 млн грн. Розподіл померлих від основних причин смерті по Україні та по Причорноморському економічному регіону здійснено відповідно до статистичних даних, які наведено у [12].

Розрахуємо потенційні втрати людино-років по Україні і ПЕР у 2020 р. через передчасну смертність за головними причинами смерті, зокрема через новоутворення, хвороби системи кровообігу (ішемічна хвороба серця, інфаркт міокарда, стенокардія, атеросклеротична хвороба, інсульт тощо) та зовнішні причини (транспортні нещасні випадки, падіння з висоти, утоплення, отруєння, суїцид, напади з метою вбивства, дія вогню тощо). Так, спочатку наведемо результати розрахунку відповідних втрат від новоутворень по ПЕР (рис. 1) та порівняємо отримані значення з даними по Україні.

Отже, із даних рис. 1 чітко прослідковується тенденція до зростання втрат у людино-роках від новоутворень зі збільшенням віку осіб у віковому інтервалі 16–60 років. Так, у віковому інтервалі 16–19 років помічено найменші втрати – 304 людино-років, зокрема у цьому віці по ПЕР померло вісім осіб, зокрема в Миколаївській області – одна особа; в Одеській області – сім осіб; у Херсонській області не зафіксовано смертельних випадків від зл�якісних новоутворень. У віковій групі 55–59 років спостерігається найбільша кількість померлих від новоутворень по ПЕР – 1 019 осіб, зокрема в Миколаївській області – 257 осіб; в Одеській області – 522 особи; у Херсонській області – 240 осіб. При цьому потенційні втрати ПЕР у цьому інтервалі становлять 8 152 людино-років, але найбільші втрати спостерігаються у віковій групі 50–54 років – 8 229 людино-років. Порівнюючи зазначені потенційні втрати в ПЕР з відповідними значеннями по Україні, можна сказати, що у цілому спостерігаються аналогічні процеси. Так, найбільші втрати в Україні зафіксовано у віковій групі 55–59 років – 70 328 людино-років, зокрема в ПЕР вони становили 8 152 людино-років. У цілому питома вага потенційних утрат у людино-роках у ПЕР у віковій групі 16–59 років у загальній структурі відповідних утрат по Україні становить 12,27%.

Далі проаналізуємо розраховані дані щодо потенційних утрат економіки ПЕР у грошових одиницях виміру через новоутворення (рис. 2) та

Таблиця 2

Кількість померлих за окремими причинами смерті по Україні та ПЕР

Область	Кількість осіб, які померли за причинами, осіб			
	Новоутворення	Хвороби системи кровообігу	Зовнішні причини смерті	COVID-19 (ідентифікований вірус)
Україна	77880	408163	28635	20583
Миколаївська	2144	12168	827	496
Питома вага, %	2,75	2,98	2,89	2,41
Одеська	4951	21982	1888	1411
Питома вага, %	6,35	5,39	6,59	6,86
Херсонська	2087	10162	984	322
Питома вага, %	2,67	2,48	3,44	1,56

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1]

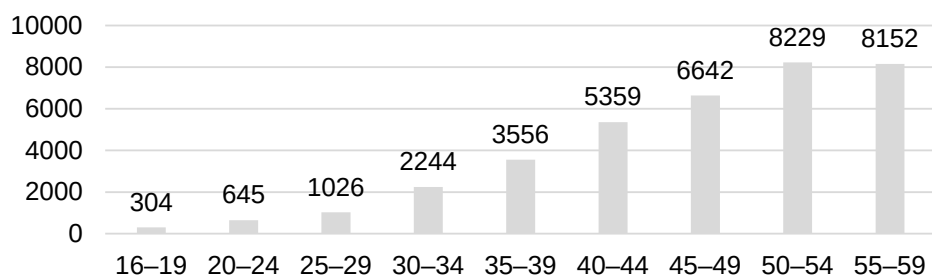

Рис. 1. Потенційні втрати в людино-роках для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через новоутворення, людино-років

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

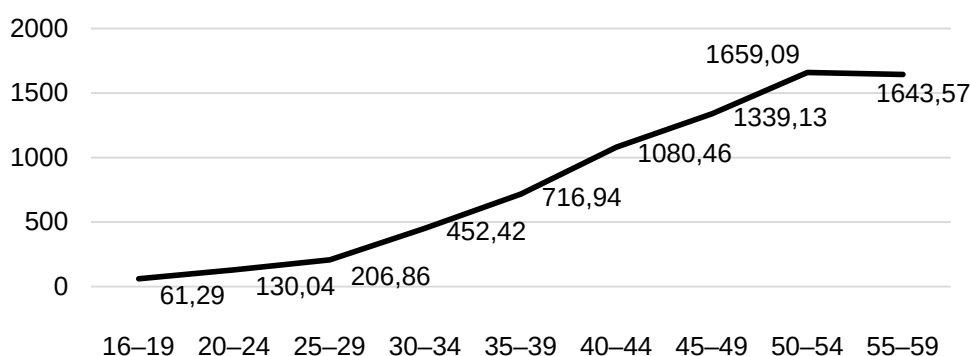

Рис. 2. Потенційні економічні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через новоутворення, млн грн

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

отримані результати порівняємо з відповідними даними по Україні.

Як видно з рис. 2, розраховані відповідні потенційні економічні втрати для економіки ПЕР мають тенденцію до зростання зі значення 61,29 млн грн у віковій групі 16–19 років до 1 643,57 млн грн у віковій групі 55–59 років. У цілому відповідні втрати по ПЕР у 2020 р. у віковій групі 16–59 років становили 7,3 млрд грн, або 12,29% від відповідних утрат по Україні (59,4 млрд грн), що становить 0,29% від ВРП України. Тобто якщо припустити, що в ПЕР виключити ймовірність настання смертельних випадків у віковій групі 16–19 років від новоутворень, то за рахунок цього можна забезпечити зростання ВРП України на 0,01%. Окрім того, якщо гіпотетично припустити, що за рахунок проведення ефективних заходів щодо зменшення кількості смертей від новоутворень у ПЕР, зокрема через покращення якості надання медичної допомоги; зростання інвестицій в охорону здоров'я; запровадження обов'язкового державного соціального страхування; підвищення рівня свідомості громадян щодо ведення ними здорового способу життя; покращення екології тощо на 50%, то потенційно можна було збільшити обсягу ВРП ПЕР у вікових групах 20–24 років – на 0,0015%; 25–29 років – на 0,002%; 30–34 років – на 0,0045%; 35–39 років –

на 0,007%; 40–49 років – на 0,011%; 50–54 років – на 0,017%; 55–59 років – на 0,018%.

Перейдемо до аналізу результатів розрахунку потенційних утрат у людино-роках від хвороб системи кровообігу через передчасну смертність по ПЕР (рис. 3) та порівняємо отримані значення з даними по Україні в 2020 р.

Отже, як свідчить наведена інформація на рис. 3, потенційні втрати в людино-роках для економіки ПЕР через хвороби системи кровообігу мають чітку тенденцію до зростання. Тобто зі збільшенням віку відповідні втрати зростатимуть. Так, у віковій групі 16–29 років зростання проходить повільно, але починаючи з вікової групи 30–34 років воно прискорюється, наприклад зі значення 5 643 людино-років до 14 480 людино-років у віковій групі 55–59 років. У цілому загальна кількість осіб, які передчасно померли від хвороби системи кровообігу, становила по ПЕР 4 630 осіб, зокрема в Миколаївській області – 1 311 осіб; в Одеській області – 2 190 осіб; у Херсонській області – 1 129 осіб. Така висока смертність призвела до загальних потенційних утрат по ПЕР у кількості 70 826 людино-років, що становить 11,96% загальних утрат в Україні у віковій групі 16–59 років через хвороби системи кровообігу. Зазначена ситуація призводить до значних еконо-

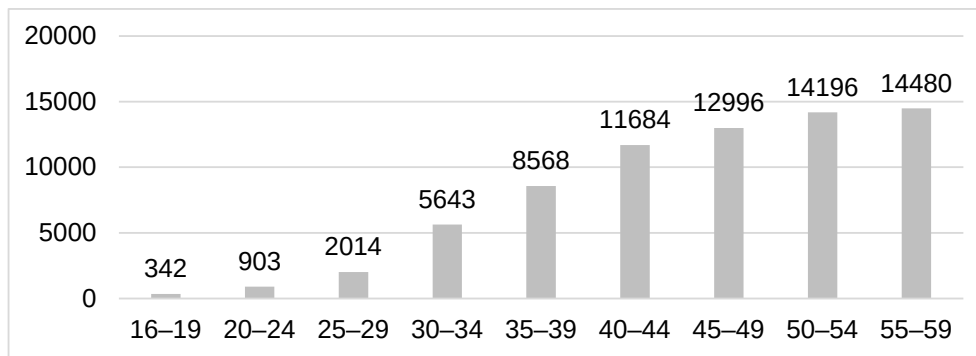

Рис. 3. Потенційні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через хвороби системи кровообігу, людино-років

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

мічних утрат ВРП України та ПЕР. На рис. 4 наведемо потенційні економічні втрати для ПЕР у 2020 р. через передчасну смертність від хвороб системи кровообігу.

Таким чином інформація, наведена на рис. 4, дає можливість проаналізувати потенційні економічні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через хвороби системи кровообігу. Загальні такі втрати по ПЕР за 2020 р. становили 14,3 млрд грн. Найменші відповідні втрати фіксуються у віковій групі 16–19 років – 68,95 млн грн; 20–24 років – 182,06 млн грн; 25–29 років – 406,05 млн грн. При цьому варто відзначити, що темпи росту відповідних утрат у віковій групі 16–29 років значно вищі, ніж у віковій групі 30–59 років. Найвищі відповідні втрати фіксуються у віковій групі 55–59 років – 2 919,39 млн грн. У цілому питома вага потенційних економічних утрат для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через хвороби системи кровообігу в загальній структурі відповідних втрат по Україні становить 0,29% ВРП України. Скорочення кількості передчасних смертей від хвороби системи кровообігу по ПЕР, як свідчать розраховані дані, дасть змогу значно

підвищити ВРП. Гіпотетично, якщо вдасться зменшити рівень передчасної смертності від хвороби системи кровообігу на 50%, то можна додатково збільшити обсяги ВРП України, зокрема у вікових групах: 16–19 років на 0,05%; 20–24 років – на 0,002%; 25–29 років – на 0,004%; 30–39 років – на 0,023%; 40–44 років – на 0,018%; 45–49 років – на 0,024%; 50–54 років – на 0,027%; 55–59 років – на 0,03%.

На рис. 5 проведемо аналіз результатів розрахунку потенційних утрат у людино-роках від зовнішніх причин смерті через передчасну смертність по ПЕР та порівняємо отримані значення з даними по Україні в 2020 р.

Отже, як видно з інформації, яка наведена на рис. 5, потенційні втрати в людино-роках для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через зовнішні причини смерті мають суттєві особливості порівняно від вище наведених причин смерті – новоутворень і хвороби системи кровообігу. Так, найменші потенційні відповідні втрати становлять у вікових групах 16–19 та 55–59 років 2 888 людино-років, а починаючи з вікової групи 20–24 років вони зростають із значення 5 160 людино-років до

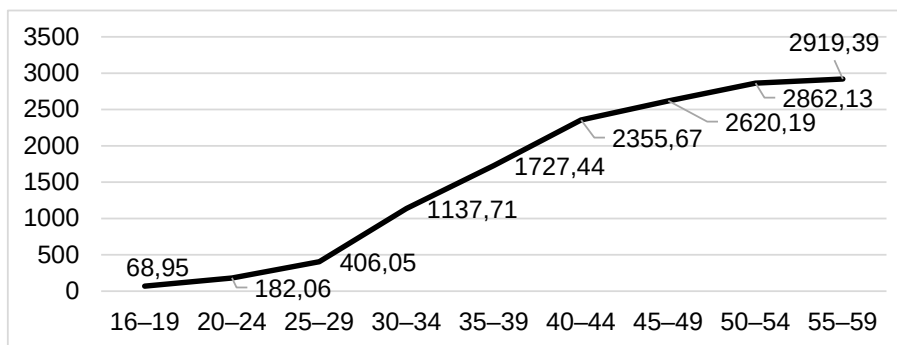

Рис. 4. Потенційні економічні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через хвороби системи кровообігу, млн грн

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

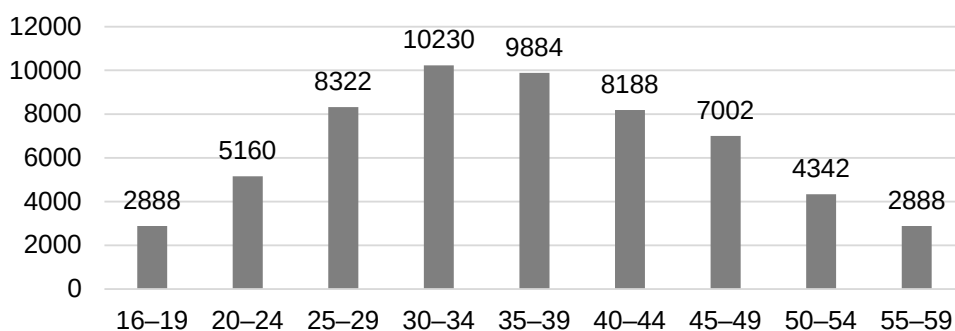

Рис. 5. Потенційні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через зовнішні причини смерті, людино-років

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

10 230 людино-років у віковій групі 30–34 років. Тобто відповідне зростання порівняно з віковою групою 16–19 років становить 2,54 рази. Основна причина полягає у тому, що молоді люди (вікова група 16–34 років) нехтують принципами здорового способу життя, мають ризикові форми поведінки тощо, що і сприяє високій передчасній смертності від зовнішніх причин. Далі, починаючи з вікової групи 40–44 років, відповідні втрати зменшуються зі значення 8 188 людино-років до 2 888 людино-років у віковій групі 55–59 років. Порівнюючи відповідні значення по ПЕР із даними по Україні, спостерігаються аналогічні тенденції, де найбільші втрати фіксуються у віковій групі 35–39 років – 75,5 тис людино-років. Внесок потенційних утрат у людино-роках ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через зовнішні причини смерті в загальний обсяг відповідних втрат по Україні становить 13,11%.

Розраховані загальні потенційні економічні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через зовнішні причини смерті становили 11,88 млрд грн. Варто відзначити, що на відміну від наведених вище причин передчасної смертності, зокрема хвороб системи кровообігу та новоутворень, обсяги потенційних

утрат від зовнішніх причин смерті можна суттєво зменшити. Основним резервом цього зменшення є формування мотиваційного механізму збереження здоров'я всіх вікових груп України і ПЕР, особливо молодшого віку. Щодо потенційних відповідних економічних утрат від зовнішніх причин смерті, то результати розрахунку їх наведено на рис. 6. Дані, які представлені на рис. 6, свідчать, що найвищі потенційні економічні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через зовнішні причини фіксуються у віковій групі 30–34 років – 2 062,52 млн грн, а найменші – у вікових групах 16–19 та 55–59 років – 582,26 млн грн.

У цілому внесок розрахованих зазначених вище втрат по ПЕР у загальній структурі відповідних втрат по Україні становить 13,11%. Окрім того, ці втрати ВРП ПЕР призводять до щорічної втрати 0,24% ВРП України, зокрема по вікових групах найбільші потенційні економічні втрати ВРП від зовнішніх причин смерті фіксуються у віці 30–34 років – 0,042% ВРП України; 25–29 років – 0,034%; 40–44 років – 0,033%; 45–49 років – 0,028% ВРП України.

Далі на рис. 7 узагальнено загальні потенційні економічні втрати ПЕР через передчасну смерть у віковій групі 16–59 років у 2020 р. (хвороби сис-

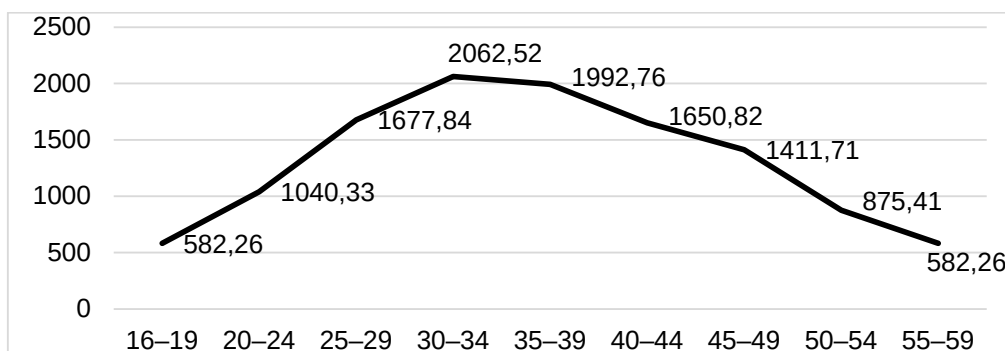

Рис. 6. Потенційні економічні втрати для економіки ПЕР від передчасної смертності у віковій групі 16–59 років через зовнішні причини, млн грн

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

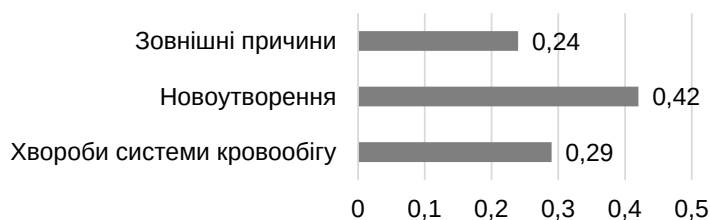

Рис. 7. Загальні потенційні економічні втрати ПЕР від основних причин передчасної смерті у віковій групі 16–59 років у 2020 р. у структурі ВВП України, %

Джерело: розраховано автором за [1; 10–12]

тем кровообігу, новоутворення, зовнішні причини смерті) у структурі ВВП України.

Таким чином, дані рис. 7 свідчать, що загальні потенційні економічні втрати від основних причин по ПЕР у 2020 р. у структурі ВВП України становлять близько 1% від ВВП України, зокрема від новоутворень – 0,42% ВВП України; від хвороби систем кровообігу – 0,29% ВВП України; від зовнішніх причин – 0,24% ВВП України. Зниження обсягів цих утрат розглядається як важливий резерв зростання економіки України і ПЕР.

Висновки з проведеного дослідження. Україна має найвищий рівень смертності серед усіх країн Європи, особливо від таких причин, як хвороби системи кровообігу, новоутворення, зовнішні причини. За даними ООН, нині на 1 тис осіб в Україні помирає близько 14 осіб. На жаль, наша країна перебуває у світовому рейтингу за рівнем смертності поруч із такими країнами, як Лесото (15,02 особи на 1 тис населення) та Гвінея-Бісау (14,77 особи на 1 тис населення). Для нашої країни взірцем у плані проведення ефективної демографічної політики мають бути такі країни, як: Катар, який має значення відповідного показника – 1,54 особи на 1 тис населення, ОАЕ – 2,01, Кувейт – 2,14 особи на 1 тис населення. Що стосується ПЕР, то у цілому його суб'єкти за основними причинами смерті мають вищі значення коефіцієнтів смерті порівняно з відповідними даними по Україні. Наприклад, за такими причинами смерті, як деякі інфекційні та паразитарні хвороби, хвороби органів травлення, усі суб'єкти ПЕР, зокрема Миколаївська, Одеська, Херсонська області, мають вищі значення. Більш позитивна ситуація щодо смертності населення по ПЕР спостерігається в Миколаївській області, а найгірша – у Херсонській. Що стосується такої небезпечної нині причини смерті, як COVID-19, то тільки в Одеській області зафіксовано перевищення коефіцієнту смертності порівняно із середнім значенням по Україні на 7,8%.

У структурі смертності як в Україні, так і в ПЕР найбільшу питому вагу мають такі причини, як: хвороби системи кровообігу – 66,2% (перше місце); новоутворення – 12,63% (друге місце); зовнішні

причини смерті – 4,64% (третє місце); хвороби органів травлення – 3,92% (четверте місце); вірус COVID-19 – 3,5% (п'яте місце). Наприклад, від хвороб системи кровообігу в 2020 р. в Україні померло 408,2 тис осіб, зокрема в ПЕР – 44,31 тис осіб, або майже 11%; від новоутворень помирає в Україні 77,88 тис осіб, зокрема в ПЕР – 9,2 тис осіб, або 11,81%; від зовнішніх причин в Україні помирає 28,64 тис осіб, зокрема в ПЕР – 3,7 тис осіб, або 12,91%; від ідентифікованого вірусу COVID-19 в Україні в 2020 р. померло 20,6 тис осіб, зокрема в ПЕР – 2,23 тис осіб, або 10,8%.

Високий рівень смертності призводить до потенційних утрат економіки в людино-роках через передчасну смертність у віковій групі 16–59 років у 2020 р. Так, відповідні втрати становлять по ПЕР: від серцево-судинних хвороб – 592 тис людино-років (найбільше у віковій групі 55–59 років – 128,3 тис людино-років); від новоутворень – 294,64 тис людино-років; від зовнішніх причин смерті – 449,3 тис людино-років. У ПЕР такі втрати становлять відповідно 70,83 тис людино-років, 36,2 тис людино-років, 58,9 тис людино-років.

Потенційні економічні втрати через високий рівень передчасної смертності в 2020 р. у віковій групі в ПЕР від хвороб системи кровообігу становили у сумі 14,3 млрд грн, або 0,29% втрат ВВП України; від новоутворень – 7,3 млрд грн, або 0,42% втрат ВВП України; від зовнішніх причин смерті – 11,88 млрд грн, або 0,24% ВВП України. Таким чином, найбільші втрати від передчасної смертності в ПЕР зафіксовано від новоутворень – 0,42% ВВП України, а найменші – від зовнішніх причин смерті – 0,24% ВВП України. Тобто від наведених вище трьох головних причин смерті в ПЕР ВВП України щороку втрачає 0,95%. Тому важливим завданням в соціально-економічній, медико-демографічній політиці держави є зменшення рівня смертності. Найвагомим резервом зменшення передчасної смертності в Україні, зокрема в ПЕР, є скорочення смертності від зовнішніх причин. Наприклад, через розроблення ефективного та мотиваційного механізму збереження здоров'я всіх категорій населення, особливо молоді, що є запорукою розвитку трудового потенціалу країни.

Окрім того, необхідно зменшити максимально рівень смертності від хвороби системи кровообігу і новоутворень. Для цього потрібно якнайшвидше відновлювати систему диспансеризації населення, запроваджувати загальнообов'язкове медичне соціальне страхування; змінювати вектор державної політики з патерналізму до лібертаріанського патерналізму, зокрема в напрямі збереження життя і здоров'я громадян України і ПЕР.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сайт Державної служби статистики України. Населення України 2020. Київ, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/dem_2020.pdf (дата звернення: 29.11.2021).
2. Смертність населення України у трудоактивному віці : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. 211 с.
3. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / за ред. В. Стешенко. Київ : Ін-т економіки НАН України. 2001. 560 с.
4. Пирожков С.І. Демографічний і трудовий потенціал. Вибрані наукові праці у двох томах. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет. 2008. Т. 1. 934 с.
5. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки : монографія. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2004. 328 с.
6. Рингач Н.А., Луцик Л.В. Регіональні особливості втрат років потенційного життя через передчасну смертність від основних причин в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3. С. 39–55.
7. Галайко Н.В., Столяренко О.О., Кравчук О.В. Аналіз якості життя населення в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 49. С. 135–140.
8. Корнійчук Н.О. Вплив демографічної ситуації в Україні на кадровий потенціал підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 13–1. С. 97–101.
9. Чумак О.В., Федорченко О.К. Демографічні проблеми в Україні та їх вплив на стан і розвиток національної економіки в сучасних умовах. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 41. С. 20–24.
10. Сайт Державної служби статистики України. Валовий регіональний продукт. Київ, 2021. URL: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/ekonomichna-statistika/1751-2-5-natsionalni-rakhunki.html> (дата звернення: 29.11.2021).
11. Сайт Міністерства економіки України. Тенденції тіньової економіки. Київ, 2021. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 29.11.2021).
12. Статистичні таблиці. Кількість померлих за статтю, віковими групами та причинами смерті по регіонах. Київ, 2021. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/az.html (дата звернення: 29.11.2021).

REFERENCES:

1. Sajt Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy. Naseleennia Ukrainy 2020 [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Population of Ukraine 2020]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/dem_2020.pdf (accessed 29 November 2020).
2. Libanova E.M. (2007) Smertnist naseleennia Ukrainy u trudoaktyvnomu vitsi : monohrafiia [Mortality of the population of Ukraine in working age: a monograph]. Kyiv: Instytut demohrafiï ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 211 p.
3. Steshenko V. (2001) Demohrafichna kryza v Ukraini. Problemy doslidzhennia, vytoky, skladovi, napriamy protydivii [Demographic crisis in Ukraine. Research problems, leaks, components, directions of counteraction], Instytut ekonomiky NAN Ukrainy. 560 p.
4. Pyrozhhov S.I. (2008) Demohrafichnyj i trudovyj potentsial. Vybrani naukovi pratsi u dvokh tomakh [Demographic and labor potential. Selected scientific works in two volumes]. Kyiv: Kyivskij natsionalnyj torhovelno-ekonomichnyj universytet. T. 1. 934 p.
5. Makarova O.V. (2004) Derzhavni sotsialni prohramy: teoretychni aspekty, metodyka rozrobky ta otsinky: monohrafiia [State social programs: theoretical aspects, methods of development and evaluation: monograph], Kyiv: Instytut demohrafiï ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 328 p.
6. Rynhach N.A., Lushchik L.V. (2018) Rehionalni osoblyvosti vtrat rokiv potentsijnoho zhyttia cherez peredchasnu smertnist vid osnovnykh prychnyn v Ukraini [Regional features of loss of years of potential life due to premature mortality from the main causes in Ukraine]. *Demography and social economy*, vol. 3, pp. 39–55.
7. Halajko N.V., Stoliarenko O.O., Kravchuk O.V. (2020) Analiz yakosti zhyttia naseleennia v Ukraini [Analysis of the quality of life of the population in Ukraine]. *Black sea economic studies*, vol. 49, pp. 135–140.
8. Kornijchuk N.O. (2017). Vplyv demohrafichnoi sytuatsii v Ukraini na kadrovij potentsial pidpriemstv [The impact of the demographic situation in Ukraine on the human resources of enterprises]. *Black sea economic studies*, vol. 13-1, pp. 97–101.
9. Chumak O.V., Fedorchenko O.K. (2019) Demohrafichni problemy v Ukraini ta ikh vplyv na stan i rozvytok natsionalnoi ekonomiky v suchasnykh umovakh [Demographic problems in Ukraine and their impact on the state and development of the national economy in modern conditions]. *Black sea economic studies*, vol. 41, pp. 20–24.
10. [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Gross regional product]. URL: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/ekonomichna-statistika/1751-2-5-natsionalni-rakhunki.html> (accessed 29 November 2020).
11. Sajt Ministerstva ekonomiky Ukrainy. Tendentsii tinovoi ekonomiky [Website of the Ministry of Economy of Ukraine. Trends in the shadow economy]. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (accessed 29 November 2020).
12. Statystychni tablytsi. Kilkist pomerlykh za stattiu, vikovymi hrupamy ta prychnamy smerti po rehionakh [Statistical tables. Number of deaths by sex, age groups and causes of death by region]. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/az.html (accessed 29 November 2020).